

Egil Simensen

Pelsdyrhold i Nord-Østerdalen

Pelsdyrhold – skinnproduksjon basert på pelsdyr i fangenskap – er ei relativt ny husdyrnæring. Opprinnelig starta den i Canada, og de første anlegga i Norge ble oppretta på 1920-tallet. Etter hvert fikk pelsdyrholdet et betydelig omfang og ga arbeid og inntekter utover i bygdene. De første farmene i Nord-Østerdalen ble etablert på slutten av 1920-tallet. I Vingelen gikk

noen bønder i 1928 sammen om å stifte A/S Vingelspels, og de satte opp en revefarm og kjøpte inn fem sølvrevpar fra Sunnmøre og Lillehammer. Også i Tyllidalen ble det i 1928 etablert en revefarm med sølvrever innkjøpt fra Sunnmøre. Rundt 1930 var det mange som starta opp med pelsdyrhold.

En av de første store pelsdyrfarmene i Nord-Østerdalen, på Sparsjøvollen i Tynset. Revene ble holdt i store nettingskur med liggekasser. I bakgrunnen ser vi et utsiktstårn som ble brukt for å overvåke paringene. Erling Kleppo, opprinnelig fra Hol i Hallingdal, var bestyrer fra 1931 til 1942. Under hans ledelse fikk revene fra Sparsjøvollen et godt renommé. Senere starta han sin egen farm på Nytrøa. Erling Kleppo var en markant og fargerik person som var en foregangsmann innen pelsdyravlen, både lokalt og på landsbasis. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 114080.

I boka «Husdyrbruk i Nord-Østerdalen» (Simensen 2016) blir pelsdyrnæringa i regionen beskrevet, og den vil ikke bli nærmere omtalt her. Men etter å ha søkt i databasen til Musea i Nord-Østerdalen har jeg kommet over en del bilder som illustrerer hvordan pelsdyrfarmene ble bygget og drevet, og som supplerer pelsdyrkapittelet i boka. Noen av disse vil bli presentert her.

Pelsdyr i Nord-Østerdalen

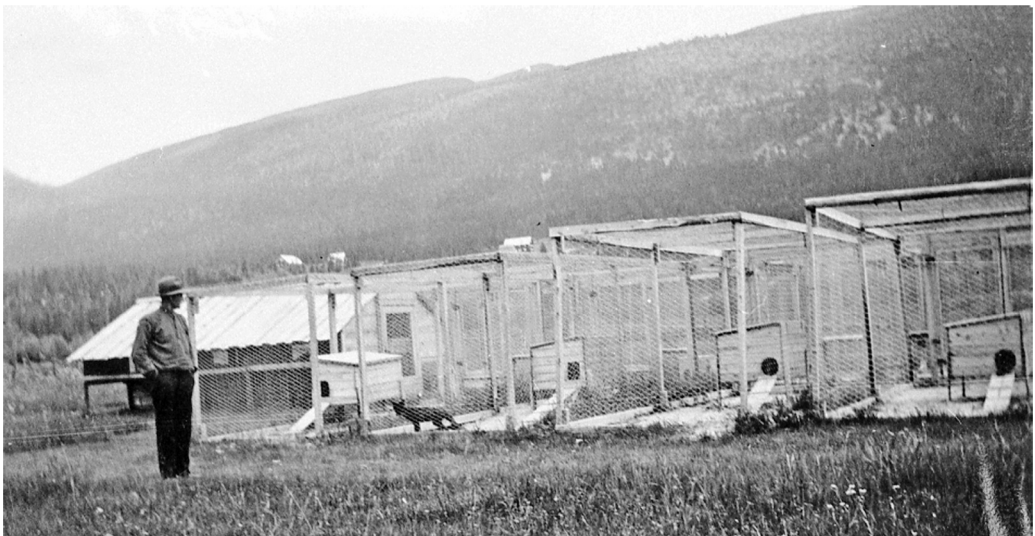
Pelsdyrholdet starta med sølvrev, men ble etter hvert utvida til å omfatte platinarev, blårev og ulike varianter av mink. I begynnelsen var fortjenesta eventyrlig høy, da det var stor etterspørsel etter livdyr. De som starta opp var opptatt av å gi dyra god plass og god fôring for at dyra skulle trives og få en fin pels som var attraktiv for kjøperne. Det fortelles at fôret bestod av egg og rent kjøtt av beste kvalitet.

Gjeldskrisa som slo inn i 1930 førte til fall i skinnprisene, og det tok knekken på spekulasjonsmomentet i reveavl. Det medførte at både fôring og oppstalling ble mer

nøktern. De fleste brukerne hadde pelsdyr som ei tilleggsnæring på garden, med bare noen få revetisper. Men sjøl om konjunktorene varierte, ga pelsdyrnæringa gode ekstrainntekter, og det ble sagt at det ble bygd forholdsvis flere nye våningshus på gardar som hadde pelsdyr. Etter krigen tok minkholdet seg opp, og ble ei stor næring, særlig i Tynset.

Pelsdyrfarmer

Måten å drive pelsdyroppdrettet på har endra seg med åra. I begynnelsen ble dyra holdt i store åpne nettingskur med liggekasser til dyra. Etter hvert ble det vanlig med overbygde skur med bur til dyra. Fôret ble tidligere laget til på garden, mens det senere ble oppretta et sentralt fôrkjøkken på Tynset slik at ferdig tilberedt fôr kunne kjøres ut til oppdretterne. Mens røkteren tidligere tildelte vatn til dyra enkeltvis, er det nå vanlig med et frostfritt rørsystem og drikkenipler. I det følgende vil det bli gitt noen eksempler på hvordan pelsdyrholdet ble drevet.

Revefarmen til Karl Snippen i Tyllaldalen i 1935. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 30552.

Revefarmen til Bjarne Müller på Auma – en av de få pelsdyrfarmene i Nord-Østerdalen som fortsatt er i drift. Müller har registrert at revene gjennom avlen er blitt tammere i de senere åra, slik at de er lettere å handtere uten bruk av nakketang. Foto: Gjermund Dammen.

I revefarmen til Bjarne Müller blir revene holdt i nettingbur som er i samsvar med bestemmelsene i Forskrift om hold av pelsdyr. Foto: Gjermund Dammen.

Har pelsdyrnæringa i Nord-Østerdalen ei framtid?

Pelsdyrnæringa er omstridd. Sterke grupperinger hevder at pelsdyrholdet, slik det drives i dag, ikke er forenelig med god dyrevelferd, og bør forbys. Flere av de politiske partiene har programfesta at pelsdyrnæringa bør avvikles.

Regjeringa oppnevnte i 2013 et offentlig utvalg for å gjennomgå pelsdyrnæringa (NOU 2014: 15). Utvalget fikk som oppgave å utrede to hovedalternativer, bærekraftig utvikling eller styrt avvikling. I desember 2014 avga det sin innstilling. Et flertall på fem medlemmer gikk inn for bærekraftig utvikling, mens tre av medlemmene gikk inn for styrt avvikling.

Regjeringa la i 2016 fram ei stortingsmelding (Meld. St. 8, 2016–2017), og den ble presentert for Stortinget 10. januar 2017. Meldinga ga grønt lys for videreføring av pelsdyrnæringa, men under forutsetning av en kraftig skjerping av krava til

dyrevelferd. Det er krav som kan få store økonomiske konsekvenser for oppdrettene.

Det negative omdømmet, og usikkerheten rundt næringas framtid, har vært medvirkende til at flere har valgt å slutte med pelsdyr. Det har også medført at potensielt nye brukere har vegra seg for å starte opp, sjøl om lønnsomheten for tiden er god. I Nord-Østerdalen var det i 2016 bare fire anlegg for pelsdyr i drift, og det er ingen planer om nye etableringer. Det kan derfor se ut til at pelsdyrnæringa om ikke for lenge kan være ei næring som hører historia til. Men i den perioden den har eksistert har den betydd mye for regionen i form av sysselsetting og næringsinntekter. Pelsdyrnæringas historie er derfor en viktig del av husdyrbrukets historie i Nord-Østerdalen.

Litteratur

Simensen, Egil 2016. *Husdyrbruk i Nord-Østerdalen*, side 133-142. Musea i Nord-Østerdalen og Museumsforlaget.

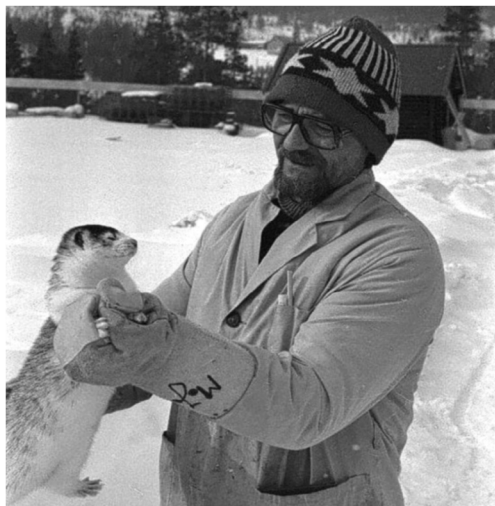
Minkfarmen til Johan Strømsøyen i Alvdal. Bildet er fra 1939. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 49067.

Minkfarmen til Johan Strømsøyen i Alvdal. Bildet er fra 1939. Musea i Nord-Østerdalen, nr. 49067.

Tidligere ble pelsdyrføret laget på garden, og båret ut med bøtter. Det var et stort framskritt da A/L Nord-Østerdal Pelsdyrførlag og Fryseri med sine lokaler på Tynset kom i drift i 1967. Føret ble nå kjørt ut til oppdretterne, som la ut føret til dyra ved hjelp av forvogn. Bildet er fra Folldal i 1986. Der var det i 1980-åra ei stor satsing på pelsdyr. Kommunen ga økonomisk støtte til å bygge opp ei ny næring som avløsning av bergverksdrifta som var i ferd med å bli avvikla. Personene på bildet er fra venstre Dag Bekken, formann i pelsdyralslaget Ingvald Dalen, og ordfører Håvard Bonesvoll. *Musea i Nord-Østerdalen, nr. 105872.*

Minken har kvasse tenner, og røkteren må bruke tykke lærhansker for å unngå å bli bitt. Her er det Jørgen Streitlien i Alvdal som holder en mink. Bildet er fra 1980. *Musea i Nord-Østerdalen, nr. 104233.*

Her ser vi Lars Dalløkken i Folldal som bruker en kjel for å gi vatn til dyra. I dag skjer vanntilførselen gjennom et frostsikkert rørsystem med drikkenipler i det enkelte buret. Bildet er fra 1961. *Musea i Nord-Østerdalen, nr. 106252.*